

ШЕСТА НАСТАВНА ЦЕЛИНА: Моћ и власт³ - Ја сам главни! Јесам ли?

6.1 Суперхерој?

Какав положај би требало да има председник одељења?

6.2 Добри момци, лоши момци?

Какав је положај политичара у демократији?

6.3 Једна особа ради све, а остали ништа?

Ко ће имати коју улогу у систему репрезентације?

6.4 Расподела моћи

Који критеријуми дефинишу систем репрезентације?

³ У графичком прегледу основних концепата, у првом делу и на крају овог приручника, базични концепт о којем овде говоримо назива се „Држава и политика“. У складу са садржајем ове наставне целине, наслов је благо модификован.

ШЕСТА НАСТАВНА ЦЕЛИНА:

Кључни појам – „Моћ и власт“

Уводне напомене за наставнике: Легитимна моћ – делегатски принцип у нижим разредима основне школе

Већ на узрасту од 10 година ученици су способни за апстрактно мишљење. Могу да препознају и разраде структуре у свом окружењу и у стању су да направе разлику између сопствених интереса и интереса других. Што су старији, све су способнији за апстрактно мишљење.

Након десете године ученици почињу да разумевају просторно-временске односе, те развијају способност изражавања и уочавања осећања и препознавања норми. До овог узраста ученици су већ упознали окружење у којем живе и почињу да показују велико интересовање за непознато. Њихова перцепција друштвених група (вршњачких колектива, удружења, клубова, омладинских група, итд.) постаје детаљнија, те стога постају мотивисанији, више се залажу за друге људе и заговарају властите интересе.

Живот у одељењу и школи постаје све важнији. Како је тај заједнички живот организован? Која правила су важна? Ко доноси дата правила и ко одлучује о њима? Ко их може променити?

У потрази за одговорима на ова питања неопходно је не само упознати политички систем заједнице или, у ширем смислу, државе, него и имати утицај на структуре и процесе унутар заједнице – другим речима, „живети“ демократију.

Увођење ваннаставних пројеката на којима сарађује више ученика веома је корисно за дететов психички развој, посебно у вишим разредима основне школе и у средњој школи. Ученици могу да препознају циклус политичких процеса и да разумеју процес одлучивања. Штавише, већина одлука релевантних за ученике овог узраста доноси се на нивоу заједнице (на пример, одлуке о саобраћају, забавним садржајима, и сл.). Ученици ће доћи до значајних спознаја ако се охрабрују да преузму друштвену одговорност или ако се сматрају одговорнима за део школског живота. Бавећи се темама као што је делегирање (у смислу демократског избора представника уместо именовања од стране моћног доносиоца одлука), могу стећи конкретно искуство учествовања и одговорности у свакодневном животу. Што више стварних искустава ученици овог узраста имају и што им се више пружа могућност утицања на политичке процесе на микро и средњем нивоу, то је већа вероватноћа да ће и касније у животу учествовати у доношењу одлука и да ће развити осећај друштвене одговорности.

Суочавање са моћи и ауторитетом – принципом делегирања – представља један корак у подизању свести. Неколико наредних лекција визуализују политичке процесе у школи на начин аналоган оном који се одвија ван школе. У том смислу, избор председника одељења не треба да буде изолована активност, него да служи као модел за изборе у већим системима.

Циљ образовања за демократско грађанство је да подстакне развој компетенција из три области.

Ова наставна целина има следећи профил компетенција:

Компетенције за		
... политичку анализу и расуђивање	... употребу метода	... политичко одлучивање и деловање
**	***	**

Методе рада ученика

У овој наставној целини ученици ће користити означене методе. Наставник мора да одлучи да ли ће неким или свим ученицима бити потребна додатна припрема да би били у стању да се служе наведеним методама.

- 0 Истраживање (трагање за информацијама) у библиотекама
- 0 Претраживање на интернету
- 0 Интервјуисање и анкетање
- 0 Тумачење слика
- 0 Рад са мапама ума
- 0 Креирање плаката
- 0 Организовање изложби
- x Планирање и држање презентација
- 0 Припрема графо-фолија и *PowerPoint* презентација
- 0 Писање новинских чланака
- 0 Извођење представа
- x Организација и држање дебата

ШЕСТА НАСТАВНА ЦЕЛИНА: Моћ и власт : општи поглед
Ја сам главни! Јесам ли?
Легитимна моћ – делегатски принцип у нижим разредима основне школе

Назив лекције	Васпитно-образовни циљеви	Задачи	Наставна средства и материјали	Методе
Лекција 1: Суперхерој?	Ученици разматрају концепт делегирања одговорности и овлашћења кроз разговор о положају председника одељења.	Ученици разговарају о задужењима, компетенцијама и положају које би требало да има председник одељења.	Флип-чарт табла, оловке, наставни листови, (по могућности) велика слика суперхероја.	Индивидуални рад, групни рад, дискусија са целим одељењем.
Лекција 2: Добри момци, лоши момци...?	Ученици долазе до спознаје да једна особа може представљати групу људи. Разумеју концепт делегирања моћи и полагања рачуна пред јавношћу.	Ученици упоређују своје идеје са шемом система политичке репрезентације у демократији. Разговарају о својим ставовима у вези са политичарима и упоређују их са мишљењем других. У ту сврху спроводе кратак интервју.	Шема система политичке репрезентације (наст. лист) оловке, папир.	Индивидуални рад, групни рад, дискусија са целим одељењем.
Лекција 3: Једна особа ради све, а остали ништа?	Ученици разматрају одговорности и компетенције које се односе на разне положаје, разумеју изборни процес и његове последице.	Ученици представљају одељењу резултате својих интервјуа. Дефинишу одговорности и компетенције различитих положаја и бирају једног ученика за председника одељења.	Флип-чарт табла, оловке, гласачки листићи, списак ученика заинтересованих за функцију председника одељења, копије наставног листа "Подаци о изборима".	Дискусија са целим одељењем.
Лекција 4: Расподела моћи	Ученици се упознају са концептима реизбора и смене. Разматрају критерије и контролне механизме за дефинисање система репрезентације.	Ученици разматрају и дефинишу критерије који им омогућавају да контролишу рад председника одељења.	Флип-чарт табла, оловке.	Дискусија са целим одељењем.

Лекција 1

Суперхерој?

Какав положај би требало да има председник одељења?

Васпитно-образовни циљеви	Ученици разматрају концепт одговорности и овлашћења кроз разговор о положају председника одељења.
Задаци	Ученици разговарају о задужењима, компетенцијама и положају које би требало да има председник одељења.
Наставна средства и материјали	Флип-чарт табла, оловке, наставни листови, по могућности велика слика суперхероја.
Методe	Индивидуални рад, групни рад, дискусија са целим одељењем.

Ток часа

Напомена: Оптималан тренутак за овај час јесте онај кад предстоји избор председника одељења или делегата за ученички парламент. У школама које немају ученички парламент нити председника одељења, ризикује се хипотетична ситуација. Предлози: Ову тему покренути у договору са другим наставницима и руководством школе да се оснује ученички парламент. Алтернатива: Можда у вашем окружењу постоји неки други орган/функција где би се могла применити оваква процедура или би се обрада теме могла договорити у сарадњи са општином.

Ученици добију наставне листове са сликом суперхероја и имају задатак да попуне празне облачиће компетенцијама и одговорностима које председник одељења треба да има. Раде индивидуално десетак минута.

Када заврше задатак, поделе се у групе од по четири члана и разговарају о својим наставним листовима. Одлучују које су карактеристике, компетенције и одговорности најрелевантније за председника одељења. Записују своје закључке на комадиће папира.

Свака група залепи своје предлоге на велику слику суперхероја на флип-чарт или обичној табли. Наставник отпочиње дискусију о следећим питањима:

- Која је најважнија компетенција коју би требало да има председник одељења?
- Када ће председнику одељења бити потребна подршка осталих?
- Да ли председник одељења мора да буде суперхерој?
- У којим ће ситуацијама председник одељења бити исти као и остали?
- Које слабости може имати председник одељења? Које не може?
- Шта мислите, у ком случају би требало сменити председника одељења? Како? Хоће ли доћи до тога?
- Које жеље председник одељења није у стању да испуни, а које јесте?

Након дискусије, ученици имају задатак да размисле да ли би могли замислити себе у позицији кандидата за председника одељења. Треба да размисле о компетенцијама о којима су разговарали и да процене да ли би били у стању да буду на том положају. У краткој завршници, сваки ученик даје одговор и концизно образложење. Пред стварне изборе, наставник даје ученицима лист папира и каже им да се потпишу ако желе да се кандидују за председника одељења.

Лекција 2

Добри момци, лоши момци?

Какав је положај политичара у демократији?

Васпитно-образовни циљеви	Ученици долазе до спознаје да једна особа може представљати групу људи. Разумеју концепт делегирања моћи и одговорности пред јавношћу.
Задаци	Ученици упоређују своје идеје са шемом система политичке репрезентације у демократији. Разговарају о својим виђењима политичара и упоређују их са мишљењем других. У ту сврху спроводе кратак интервју.
Наставна средства и материјали	Шема система политичке репрезентације (наст. лист), оловке, папир.
Методe	Индивидуални рад, групни рад, дискусија са целим одељењем.

Ток часа

Наставник подели ученицима наставне листове са шемом система политичке репрезентације и уводи концепт делегирања/представљања на нивоу општине/округа/покрајине/државе: као што постоје вође одељења, тако постоје демократски изабрани представници народа на различитим нивоима. Њима је делегирањем додељена моћ.

Наставник даје информације о шеми и објашњава систем репрезентације. Процес бирања представника разликује се од државе до државе, зависно од друштвеног уређења (на пример, зависно од тога да ли је у питању посредна или непосредна демократија). Овде ученици треба да нађу везу са земљама о којима нешто знају.

Ученици раде индивидуално и попуњавају наставне листове. Затим у паровима или трочланим групама разговарају о томе шта знају о политичарима и размењују мишљења о њима. Следећа питања, исписана на табли, могу бити од помоћи:

- Шта мислите о политичарима?
- Које политичаре познајете?
- Шта политичари треба да раде?
- Шта не треба да раде?
- Зашто тако много људи има лоше мишљење о политичарима?

Одговори неких група на поједина питања обједињују се и поново анализирају.

Ученици затим имају задатак да припреме интервју и питају друге људе (рођаке, познанике) шта мисле о политичарима и њиховим компетенцијама. Записују питања која желе да поставе члановима своје породице, пријатељима и познаницима. Одговоре треба да бележе. Притом ће им користити упутства у оквиру методе бр. 3 из прилога овом приручнику (евентуално подељене копије). Ево неколико могућих питања:

- Које компетенције треба да има један политичар?
- Шта мислите, зашто политичари често имају лош имиџ?
- Које особине треба да има један политичар?
- Које особине не би требало да има?

Ученици треба да заврше интервјуе до следећег часа, у форми белешки или тонских снимака, када ће представити резултате до којих су дошли.

Лекција 3

Једна особа ради све, а остали ништа?

Ко ће имати коју улогу у систему репрезентације?

Васпитно-образовни циљеви	Ученици разматрају одговорности и компетенције које се односе на разне положаје, разумеју изборни процес и његове последице.
Задаци	Ученици представљају одељењу резултате својих интервјуа. Дефинишу одговорности и компетенције различитих положаја и бирају једног ученика за председника одељења.
Наставна средства и материјали	Флип-чарт табла, оловке, гласачки листићи, списак ученика заинтересованих за функцију председника одељења, копије наставног листа „Подаци о изборима“.
Методе	Дискусија са целим одељењем.

Ток часа

Напомена: Ако је председник одељења већ изабран или таква функција не постоји у школи, овај час се може повезати са неком другом функцијом у школи или општини, или се може извести у виду играказа.

Ученици доносе резултате интервјуа са претходног часа. Представљају своје резултате методом блиц-рапорта (у два минута максимално). Наставник записује одговоре о компетенцијама политичара на таблу да би ученици имали визуелну представу о томе у ком смеру воде дати одговори.

Наставник се затим враћа на питање положаја председника одељења као политичке функције. Ставља списак ученика заинтересованих за функцију председника одељења на таблу. Наставник обавештава ученике да је потребно да сазнају више о будућем председнику одељења, о његовим/њеним компетенцијама и идејама да би могли да одлуче за кога да гласају. Кандидати припремају кратку презентацију о себи која не би требало да траје дуже од два минута. Презентација треба да одговори на питање: „За шта се залажем“.

Када се сви кандидати представе, ученицима треба дати прилику да постављају питања. Могу се обратити сваком кандидату појединачно, али могу и постављати питања на која треба да одговоре сви кандидати.

Ученици затим гласају за кандидате. Наставник упознаје ученике са две различите изборне процедуре: јавно и тајно гласање. Ученици одлучују који изборни поступак желе да користе.

Ако се одлуче за тајно гласање треба да користе гласачке листиће на које ће написати име кандидата за ког желе да гласају. Затим стављају своје листиће у корпу или кутију. Два ученика имају задатак да преброје гласове и запишу резултате на табли.

Ученици који броје гласове проглашавају председника одељења, као и особу која је по броју гласова била на другом месту и која ће бити заменик председника одељења.

Наставник даје ученицима следећи домаћи задатак: „Када дођете кући, питајте родитеље када су последњи пут гласали на изборима, какви су то избори били, када су се одржавали и како су били организовани.“ (Наставник мора пазити да не каже ученицима да питају родитеље за кога су гласали, и сл.). За овај задатак наставник може дати ученицима наставне листове „Подаци о изборима“ са одговарајућим питањима.

Лекција 4

Расподела моћи

Који критерији дефинишу систем репрезентације?

Васпитно-образовни циљеви	Ученици се упознају са концептима реизбора и смене. Разматрају критерије и контролне механизме за дефинисање система репрезентације.
Задаци	Ученици разматрају и дефинишу критерије који им омогућавају да контролишу рад председника одељења.
Наставна средства и материјали	Флип-чарт табла, оловке.
Методe	Дискусија са целим одељењем.

Ток часа

Ученици доносе одговоре својих родитеља о изборима на час. Седе у групама од по четири члана и упоређују одговоре својих родитеља. У одељенском разговору, тематизују се најважније тачке, ставови и питања покренута у групама.

Наставник затим чита ученицима причу о градоначелнику једног малог града:

Био једном један градић по имену Учмаљево чији су становници били прилично несрећни. Било је неколико разлога за то. Учмаљево није било баш занимљив град и није било ничега што би становници могли да раде, осим да иду у локални парк. Није било занимљивих продавница, ни концерата, а ни места на којима би се одвијале спортске активности. Није било чак ни игралишта за децу у вртићима и школама. Све што су људи у Учмаљевоу могли да раде било је да иду у парк, где су седели и гледали у рибњак. По повратку из школе, деца су радила домаће задатке, одлазила у парк као и одрасли, а затим седела или трчала око рибњака. Није било ничега о чему би становници Учмаљева могли да разговарају у вечерњим сатима, никаквих догађаја које би препричавали, никаквих сећања која би могли поделити са другима. За људе у Учмаљевоу сваки дан био је налик на претходни.

Зашто је то било тако? Да ли је Учмаљево било сувише сиромашно да обезбеди неке забавне садржаје? Да ли су становници Учмаљева били сувише лењи да било шта раде? Не, никако. Само није било никога ко би био задужен да нешто организује, никога ко би преузео одговорност за Учмаљево и почео да на неки начин мења ствари. За разлику од многих других градића, Учмаљево није имало свог вођу – градоначелника.

Како је ситуација у Учмаљевоу постала неподношљива, једне недеље група људи који су се нашли у парку одлучила је да организује изборе на којима ће изабрати некога ко ће бити задужен за Учмаљево – одлучили су да изаберу градоначелника. Нешто је морало да се промени! И то брзо!

Није било много људи који су желели да раде тај посао. Само два кандидата пријавила су се за место градоначелника. Један је био локални учитељ, господин Зналић, који је годинама желео да промени ствари у школи и око ње. Имао је неке идеје о томе како да то уради, али када су га упитали шта би променио у Учмаљевоу, рекао је да он то још увек не зна и да би прво хтео да пита становнике за мишљење. Многи су били разочарани. Мислили су да ће господин Зналић изнети предлоге о великом тржном центру са биоскопом и ресторанима. Мислили су да ће напоскон добити свој толико ишчекивани аква-парк. Надали су се да ће господин Зналић

обећати да ће изградити концертну дворану. Какво је то само било разочарење за становнике Учмаљева!

Када је други кандидат, господин Полетовић, ступио на сцену, људи нису много очекивали. „Ово је губљење времена; ионако се ништа неће променити у Учмаљву“, рекао је један од присутних мушкараца. „Претпостављам да сте у праву“, прошапутала је старија госпођа која је стајала до њега. Господин Полетовић, наочит младић, отпочео је свој говор. Дуго је говорио. Говорио је о Учмаљеву као свом родном граду, споменуо је школу у коју је ишао и парк у којем је одрастао. Рекао је како ствари морају да се промене у Учмаљеву. Говорио је о игралиштима која су била толико потребна деци, о новом базену који су сви прижељкивали, о дуго ишчекиваној концертној дворани, па је чак споменуо и парк где ће тинејџери моћи да возе ролере. И док је господин Полетовић тако говорио, лица становника Учмаљева засијаше од задовољства. Изненада, сви су се смешили. „Па, можда смо погрешили“, поново се огласила стара госпођа. „Да, можда“, одговорио је мушкарац, замишљајући већ како плива у новом базену.

„Како ћемо све то платити?“ питао је господин Полетовић своју публику. „Једноставно! Предлажем да сви приложимо своје уштеђевине, а ја ћу се побринути за градњу. Тако ћемо сви нешто допринети.“ Становницима Учмаљева то је звучало сасвим разумно. На изборима који су се одржали идуће недеље само двоје људи није гласало за господина Полетовића. Он је био апсолутни победник. Једино двоје људи који су гласали за господина Зналића били су сам господин Зналић и његова мајка. Али ствари ће се сада променити у Учмаљеву. Напокон се појавио неко ко је имао јасну представу о томе шта да ради, а чак је знао и како да прикупи новац за оно што је планирао да изгради. Није било никакве сумње да ће сви у Учмаљеву дати господину Полетовићу сав новац који су годинама штедели – а он га је са радошћу примио.

Дуго после избора, становници Учмаљева били су весели јер су знали да ће ускоро имати све оно што су прижељкивали. Пролазили су месеци, а још није било ни трага од градилишта; није било никаквих грађевинских радова ни радника.

Једног поподнева у Учмаљево се докотрља некаква машина носећи велики плави предмет необичног облика. „Стигао нам је базен“, повикао је један дечак на школском игралишту када је машина протутњала крај њега. „Страва“, повикали су остали. Неколико дана касније, сазнали су да је базен испоручен на кућну адресу господина Полетовића и да је монтиран у његовом дворишту. Људи су почели да се питају. Неки су почели да сумњају у његова обећања, док су други још увек веровали да ће и градски базен ускоро стићи и стрпљиво чекали.

Само недељу дана касније, група старијих мушкараца угледала је огромни, скупи аутомобил како пролази крај њих, сијајући златним сјајем на сунчевој светлости. „Опа! Нисам знао да нам Краљица долази у посету“, шалио се један од њих. И остали су се смејали, све док нису схватили да је за воланом седео главом и брадом господин Полетовић. Уместо да новац употреби за изградњу нових игралишта, купио је себи нови ауто. Становници Учмаљева постали су веома узнемирени.

Након недељу дана дошло је до још једног инцидента када се господин Писмић, досадоградски поштар, вратио са своје редовне дневне руте и испричао својим пријатељима шта му се десило тог дана. „Замислите, када сам пролазио поред виле господина Полетовића, чуо сам необичан звук, нешто попут слоновске рике. Одлучио сам да застанем и погледам мало боље о чему се ради.“ „И, шта си видео?“ били су знатижељни његови пријатељи. „Нешто невероватно: када сам провирио кроз металну ограду, видео сам да је буку правио огромни слон.“ „Стварно?“ запиташе његови пријатељи у неверици. „Да, стварно. А онда сам схватио да је то био само филм. Али никада пре нисам видео тако велико биоскопско платно! Кажем вам, господин Полетовић саградио је себи највећи отворени биоскоп на свету.“ Људи напросто нису могли да верују. Шта се десило са њиховом концертном двораном? Постали су још узнемиренији. Али, шта су могли да ураде? Коначно, сами су га изабрали.

„Шта се то МЕНЕ тиче“, рекао је господин Зналић, учитељ, када је она иста група људи који су и одлучили да се одрже избори дошла да га упита за савет. „Гласали сте за њега и он је сада градоначелник Учмаљева“, приметио је. „Али, то је непоштено“, рекли су људи. „Чак је остатак новца намењен за парк за ролере искористио да сагради свој омиљени ресторан брзе хране у сопственом дворишту. Сада по цео дан може јести хамбургера и крофни колико му срце жели! А ми још увек седимо у парку и досађујемо се, и наша деца још увек седе у парку и досађују се.“ „Знам“, рекао је господин Зналић и затворивши очи протрљао у браду. „Знам, и морамо нешто да предузмемо...“

У групама, ученици разговарају о томе како би се прича могла наставити, имајући на уму три питања:

- Шта су становници Учмаљева могли да ураде пре него што се све ово десило?
- Шта могу да ураде сада? На крају крајева, ипак су гласали за господина Полетовића.
- Како се може спречити да се овако нешто понови и у будућности?

Записују своје одговоре на папире великог формата и представљају их целом одељењу током дискусије.

Када све групе представе своје идеје, наставник усмерава дискусију на ситуацију у њиховом одељењу и поставља следећа питања:

- Како можемо бити сигурни да ће председник одељења радити оно што смо се договорили?
- Који механизми нам могу помоћи да то осигурамо?
- Ко би то могао радити?
- Шта ће се десити ако откријемо да нешто није у реду?
- Ко доноси одлуку о смени председника одељења?

Ученици кроз заједничку дискусију разматрају ова питања и износе предлоге. Гласају о предлозима и одлучују се за заједничко решење. Договор записују, а затим се сви потписују на њега, укључујући председника одељења и заменика.